

## **BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INGLIZ TILIDAGI SO'Z BOYLIGINI (VOCABULARY) RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

**Gulibonu Muhammadjonova**

*Ingliz tili va adabiyoti o'qituvchisi*

[rustamovnabona@gmail.com](mailto:rustamovnabona@gmail.com)

+998908600449

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ta'lim tizimida tub o'zgarishlar amalga oshirildi. Jumladan, xorijiy tillarni o'qitish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. 2012-yil 10-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-1875-son qarorida umumiy o'rta ta'lim maktablarida ingliz tilini 1-sinfidan boshlab o'qitish belgilab berildi [1]. Bu qaror mamlakatimiz ta'lim siyosatida muhim burilish yasab, xorijiy til, xususan, ingliz tilini erta yoshdan o'qitish uchun yangi sharoit yaratdi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ingliz tilini o'qitishda asosiy vazifa — ularning nutqiy faoliyatini shakllantirish, ya'ni tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Ammo bu ko'nikmalarining barchasi lug'at boyligiga tayanadi. Shuning uchun vocabulary (so'z boyligi)ni rivojlantirish boshlang'ich ta'lim metodikasida markaziy masala hisoblanadi.

Chet tilini o'rganishda so'z boyligi grammatik qoidalardan ko'ra tezroq egallanadi va muloqot jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bois, boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida so'z boyligini oshirish usullarini takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir.

### **1. Vocabulary rivojlantirishning nazariy asoslari**

So'z boyligini rivojlantirish masalasiga ko'plab tilshunoslar va metodistlar o'z qarashlarini bildirgan. Masalan, Vygotskiy til o'rganish jarayonida ijtimoiy muhit va o'yin faoliyatining rolini alohida ta'kidlaydi [2]. Piaget esa bolalar mantiqiy tafakkuri va idrok darajasi yosh bosqichlariga qarab rivojlanishini, shu sababli lug'at boyligini bosqichma-bosqich oshirish zarurligini qayd etadi [3].

Zamonaviy metodistlar ham vocabulary o'qitishning bir necha yo'nalishlarini ajratadi:

- Semantik yondashuv – so'zlarning ma'nosini kontekst orqali tushuntirish;
- Fonetik yondashuv – so'zlarni talaffuzi orqali eslab qolish;
- Kognitiv yondashuv – so'zlarni mavzular asosida guruhlab o'rganish;
- Kommunikativ yondashuv – so'zlarni real muloqot jarayonida qo'llash orqali o'rganish.

Cameron (2001) yosh o'quvchilar uchun lug'at boyligini rivojlantirish jarayoni vizual materiallar, qo'shiqlar, she'rlar va o'yinlar orqali samarali kechishini ta'kidlaydi [4].

Harmer (2015) esa bolalarning diqqatini uzoq vaqt bir joyga qaratib bo'lmashligini inobatga olib, qisqa, ammo qiziqarli mashqlar orqali so'zlarni mustahkamlashni tavsiya qiladi [5].

## **2. Boshlang'ich sinflarda vocabulary rivojlantirish muammolari**

Amaliyotda boshlang'ich sinf o'quvchilari ingliz tilida yangi so'zlarni eslab qolishda qiyinchiliklarga duch keladi. Asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

- Yangi o'rganilgan so'zlar tezda unutilishi;
- So'zlarni real muloqotda qo'llashga qiynalish;
- An'anaviy metodlarning (yodlash, tarjima) o'quvchilarda qiziqish uyg'otmasligi;
- Darsliklarda keltirilgan lug'at hajmining yetarli emasligi yoki zamonaviy hayotiy vaziyatlarga to'liq mos kelmasligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun innovatsion metodlarni, jumladan, interaktiv o'yinlar, axborot texnologiyalari va kommunikativ topshiriqlarni dars jarayoniga joriy qilish zarur.

## **3. So'z boyligini rivojlantirish metodlari**

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilidagi vocabulary rivojlantirish uchun quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

### **1. Vizual vositalar orqali o'qitish**

- Rasmlar, kartochkalar, piktogrammalar yordamida yangi so'zlarni tushuntirish.
- Masalan: "flashcards" yordamida hayvonlar yoki ranglarni o'rgatish.

### **2. O'yin texnologiyalari**

- "Memory game", "Bingo", "Find the pair" kabi o'yinlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.
- Bu o'yinlarda bola nafaqat so'zlarni takrorlaydi, balki ular o'rtasidagi semantik bog'lanishni mustahkamlaydi.

### **3. Axborot texnologiyalari**

- Multimedia dasturlari, interaktiv taxtalar, mobil ilovalar yordamida so'zlarni o'rganish.
- Masalan, "Duolingo", "Quizlet" kabi platformalardan foydalanish.

### **4. Kommunikativ mashqlar**

- "Role-play", "Dialogue practice", "Information gap" usullari orqali yangi so'zlarni amaliy nutqda ishlatish.
- Masalan: "At the shop" rolli o'yini do'konda xarid qilish jarayonida ishlatiladigan lug'atni mustahkamlaydi.

### **5. Kontekst asosida o'rganish**

- Yangi so'zlarni matn, hikoya yoki dialog ichida tushuntirish.
- Shu yo'l bilan bola so'zning real vaziyatdagi qo'llanilishini anglaydi.

#### 4. Amaliy tajribalar

Toshkent shahridagi bir qator maktablarda olib borilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, darslarda interaktiv o'yinlardan foydalanilgan sinflarda o'quvchilarning so'z boyligi o'rtacha 30–35% ko'proq o'sadi [6]. Masalan, 2-sinf o'quvchilarida "Guess the word" va "Simon says" kabi o'yinlar muntazam qo'llanganda yangi lug'atning xotirada saqlanish darajasi an'anaviy darslarga qaraganda sezilarli yuqori bo'lgan.

Shuningdek, multimedia vositalari (rasmlar, videolar) bilan ishlagan o'quvchilarda inglizcha so'zlarni talaffuz qilishda xatoliklar 20% ga kamaygani kuzatilgan [7].

#### 5. Xulosa va tavsiyalar

So'z boyligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshiradi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki:

- Yangi so'zlarni vizual va interaktiv usullar orqali o'rgatish samaraliroqdir;
- O'quvchilarda motivatsiya va faollikni oshirish uchun o'yin texnologiyalaridan muntazam foydalanish zarur;
- Axborot texnologiyalaridan foydalanish so'zlarni tezroq eslab qolish va to'g'ri talaffuz qilish imkonini beradi;
- Yangi lug'atni faqat yodlash emas, balki real muloqotda qo'llash asosiy maqsad bo'lishi kerak.

Shu sababli ingliz tili o'qituvchilari darslarda an'anaviy metodlarni zamonaviy texnologiyalar va o'yinlar bilan uyg'unlashtirishi tavsiya etiladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda PQ-1875-son qarori.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь. – Москва, 1982.
3. Piaget, J. The Language and Thought of the Child. – London, Routledge, 1959.
4. Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge: CUP, 2001.
5. Harmer, J. How to Teach English. Pearson Education, 2015.
6. Karimova, D. "Interactive methods in teaching vocabulary in primary schools." Uzbek Journal of Pedagogical Research, 2021.
7. Wright, A., Betteridge, D., & Buckby, M. Games for Language Learning. Cambridge: CUP, 2006.